

ÁRMEÁN OTÍLIA

GYERMEKIRODALOM ÉS MÉDIUMAI

E redetileg arról szólt volna ez az írás, hogy mennyire jól végzik a dolgukat mindazok, akik a gyermekkönyveket írják, szerkesztik, fordítják, illusztrálják, kiadják, népszerűsítik. A kijelentés akkor is érvényes, ha ez az írás végül nem erről fog szólni. Érvényes, mert továbbra is azt gondolom, hogy a gyermekkönyvek:

1. folyamatosan újra feltételek velünk, olvasóikkal azt a kérdést, hogy mi is egy/a könyv;

2. a legkorszerűbb tipográfiai megoldásokkal élhetnek;

3. szerzői, illusztrátorai stb. hatékonyan használják az új média teremtette kommunikációs felületeket;

4. stílust, technikát, méretet, megszólított korosztályt, szerzői szándékot, felhasználási lehetőséget tekintve rendkívül változatosak.

A kutató böngészés eredményeként olyan hálózatban találtam magam, amelyikben mégsem olyan könnyű az eligazodás, mint azt elsőre gondoltam. Ráadásul körök vannak, zártak és nyitottak, átjárhatóak és beavatottaknak valók is, és ezek nagyon pontosan tükröződnek a web (internet) szolgáltatása önmegjelenítési felületeken. Jelen írás arról fog szólni, hogy az említett felületeknek (honlap, blog, közösségi oldal, webTV) milyen használati körvonalazódnak gyermekirodalom témakörben, illetve hogy ezek a használatok milyen elméleti belátásokhoz vezethetnek el a látogató-böngésző-olvasó-gyűjtögető kutatót (aki nem utolsósorban: anya).

Kiindulópontként fogadjuk el, hogy az új média lehetőségei a gyerekek viselt dolgait előtérbe állítják,

**...jobban figyel
gyerekére az a szülő, aki
blogot is ír közös
mindennapjaikról, aki a
nap minden fontosabb
eseményét lefényképezi,
vagy aki a közösségi
oldalakon gyerekei
fényképével képviselteti
magát...**

úgy is mondhatnánk, jobban figyel gyerekére az a szülő, aki blogot is ír közös minden napjaikról, aki a nap minden fontosabb eseményét lefényképezi, vagy aki a közösségi oldalakon gyerekei fényképével képviselteti magát, azaz elsősorban anyaként vagy apaként határozza meg önmagát. A gyerekek fejlődését naprakészen dokumentáló babanaplók mindazokkal a problémákkal is szembesítenek, melyekkel egy gyermekét nevelő szülőnek szembe kell néznie, és ezáltal többet tudunk ismerős és idegen gyerekekről, családokról, anyákról és apákról, mint valaha is a babanaplómentes időkben. Így lehet az új média, a web a maga lehetőségeivel egy „új, gyerekközpontú kultúra »melegágya«,¹ ahonnan természetesen más gyerekekkel foglalkozó ágazatok is sarjadnak. A gyermekkorral foglalkozó szakirodalom szerint változott a gyerekek megítélése, és manapság aktív, kezdeményező, önálló kulturális és szociális életet élő kis emberként tekintünk rájuk.² Ennek megfelelően sok mindenben magukra is maradnak a ma gyerekei, másrészt a felügyelő, nevelő felnőttekre is nagyobb terhek hárulnak abban, hogy például a televíziót, számítógépet szabadon használó gyerekek számára elfogadható és követhető szelekciós kritériumokat szolgáltatassanak.

Szelekciós szempontokra a nagyoknak is szükségük van, mert nem mindegy, mit adnak gyermekük kezébe, vagy mit olvasnak velük közösen. A gyermekkönyveket árusító legtöbb könyvesboltban és internetes áruházban az közös, hogy ömlesztve találunk mindenféle kiadványt: olcsóbbat és drágábbat, igényest és sablonost, klasszikust és kortársat. Az eligazodáshoz leginkább idő szükségeltetik, de emellett tiszta haszon, ha a kedvenc babablog írójának feljegyzéséből kiderül, mi válik be egy bizonyos életkorban egy bizonyos típusú gyereknél, ha az ismerősök között van olyan, aki gyermekirodalom témakörben jegyezget az üzenőfalon, vagy ha valamelyik életmódmagazin hirdetését követve, esetleg csak úgy kerestünk már letölthető mesét, és belecsoportunk a gyermekirodalom digitálisan létező rengetegébe.

És addig nem is történik semmi különös, amíg a gyermekirodalom (is) közlő oldalak a szülők, nagyszülők, nevelők, pedagógusok dolgát-munkáját könnyítik meg, és elérhetővé tesznek gyerekeknek elmondandó meséket, verseket. Amikor viszont utánaolvasunk, hogy mit kell(ene) olvasni a gyerekeknek, amikor megnézzük a díjnyertes illusztrációkat, és kikeressük, miért is azt díjazták, amit díjaztak, amikor megvásároljuk a kedvenc illusztrációnkból készült posztert (vagy a posztert, amiből kedvenc illusztrációnk készült), amikor leültetjük a gyereket, hadd nézze meg a könyvből készült animációs filmet, amikor a képernyőn lapozgatjuk neki a könyvet, amikor a webáruházban mesefigurát, mesefigurás blúzocskát rendelünk neki, amikor kifestőt töltünk le, amikor sablont töltünk le, és annak alapján díszítjük ki az itthon sült szülinapi tortát, na akkor kiderül, hogy a dolgok eléggé összekuszálódnak. Tudatosítunk problémákat, értelmezünk, és ehhez elméleteket is segítségül hívunk, másrészt viszont kritikátlanul átvesszünk mintákat, hagyjuk, hogy a gyerek egyedül képernyőzzön. Az elítélendő és a megengedhető határán mozgunk nap mint nap a médiafogyasztási szokásokat illetően.

Elítélendő írtam, mert a gyermekkönyvekről szóló szakirodalomban visszavisszatér az az előíró hangnem, miszerint rendkívül fontos, hogy gyermekünket igényes kiadványokkal vegyük körül. Különböző „világ csendesebb finomságai, rejtettebb szépségei iránt érzéketlenné válnak”,³ és „[m]ert, ha a gyerek a megfelelő színvonalú irodalmi műveken kezdi meg olvasói pályafutását, akkor olyan igényes olvasóvá válik, hogy később sem fog ponyvát olvasni. Nemcsak a kalandregény érdekli majd, vagy nem lesz a képregénynek olyan határig a híve, hogy más ne is érdekelje”.⁴ Nyilvánvaló, hogy a szülők által választott értékek meghatározzák gyermekük majdani ízlését,⁵ és fölöttébb szükséges az elit gyermekirodalommal a tömegesen előállított, sablonos szerkezeti elemekből építkező irodalomtól elválasztani. Mindeközben lehetetlen, hogy a gyerek, a gyerekek ne találkozzon az értéktelennel is („zug-

kiadók hada árasztja el a folyóirat- és könyvpiacot tartalmatlan és csikorgó nyelvű szövegekkel s még a szövegnél is ízléssüketítőbb illusztrációkkal”).⁶ Például azt választja minden egyes utazáshoz, aminek a mérete épp táskába illő, de amiből nem szívesen olvasok neki (bár én vásároltam). (Mert tetszettek a képek.) S ha így van ez a könyveknél, még inkább érvényes tömegtermék és elit művészeti alkotás érintkezése más médiumok esetében. A közszolgálati televízió esti meséjét is reklám előzi meg, más adókról nem is beszélve – vajon melyik szülő tudja úgy bekapcsolni a készüléket, hogy a reklámot ne nézze végig a gyerek? A <http://mese.tv/> filmcskéit csakis reklámmal együtt fogyaszthatjuk (már hallom, ahogy a következő házi mondókánkba az „actimelizálj” szödöbbsenet épül majd be). Film és film egy klikkelésnyi távolságra, ráadásul a kiválasztott filmről a reklámfilm nem választható le. Vajon hogyan lehet akkor különbséget tenni, hogyan tanulja meg a gyerek a különbségeket? (Itt csak zárójelben jegyzem a további kérdéseket: mi magunk/szülők (mikor) milyen elv- és szempontrendszer mentén válogatunk, értékelünk, vásárolunk? És egy teljesen más irány: vajon felismerhető-e a műalkotás műalkotás volta akkor, ha nem a számára kijelölt kontextusban találkozunk vele?)

Gyerekek médiahasználatát vizsgálva írja Jenkins,⁷ illetve Jenkins nyomán Mintz,⁸ hogy a gyerekek nem passzív befogadók, akik ki lennének szolgáltatva a közvetített tartalmaknak. Médiahasználatukra és a média közvetítette tartalmak feldolgozására inkább a kötetlen, spontán, strukturálatlan játék/játékosság jellemző. A mesefigura elfogadása vagy elutasítása történhet azért is, mert az a szülők elvárásaival ellentétes álláspontot képvisel. Az, ami a felnőtt számára bosszantó, a gyereket megerősítheti a saját identitás keresésében, és segíthet neki abban is, hogy a szülőktől eltérő kulturális identitást fogalmazzon meg.⁹ Jenkins arra is felhívja a figyelmet, hogy óvatosan kell a tudatosítással, racionalizálással foglalkoztatni a gyereket, hiszen az éppen a játékos, kreatív viszonyulást szüntetheti meg.¹⁰

The screenshot displays the 'Simple Search' page of the International Children's Digital Library. At the top, there is a search bar and navigation icons. Below the search bar, there are several circular icons representing different book cover colors: Rainbow Covers, Red Covers, Orange Covers, Yellow Covers, Green Covers, and Blue Covers. To the left, there are vertical navigation tabs for age groups: Three to Five, Six to Nine, Ten to Thirteen, Make Believe Books, and True Books. To the right, there are vertical navigation tabs for content types: Kid Characters, Real Animal Characters, Imaginary Creature Characters, Picture Books, Chapter Books, and Browse Exhibitions. The main content area features a 'Featured Books' section with three book covers: 'Dima Arabit', 'Magic forest of the solitudes', and 'The robot book'. Below this is a 'From Our Shelves' section with three book covers: 'The story of the Persian/Farsi', 'The story of the Persian/Farsi', and 'Mother Goose rhymes'. At the bottom, there is a search bar with the text 'Keywords' and a dropdown menu set to 'English'. The footer contains search tools, browse by options, and contact information for the ICDL Foundation and the University of Maryland's Human-Computer Interaction Lab.

<http://www.childrenslibrary.org/icdl/SimpleSearchCategory?ilang=English>

Hogyan válogathatunk gyermekirodalomból a neten? Míg a *meseljmindennap.hu* mesekeresőjének egyik szempontja éppen a mesék tanulsága (cím vagy tartalmi hivatkozás, kulcsszó kiválasztása, életkor mellett), addig a *childrenslibrary.org* könyves adatbázisa tizenháromféle keresésmegjelenítést, és ezek közül az egyszerűben a következő szempontok ki- vagy bekapcsolása általi keresést tesz lehetővé: életkor, műfaj, borító színe, hosszúság, újdonságok, díjazott, népmese, mesefigura (gyerek, állat, képzeletbeli), képeskönyv vagy fejezetes könyv. Az első esetben a felnőtt meseválogató a célközönség, és a nevelő szándékot díjazza a szerkesztők, a második esetben a gyerekek a célközönség, és ennek megfelelően olyan tulajdonságok válnak kiemelt fontosságúvá, mint a borító tarkasága vagy a könyv tagoltsága (igen, emlékszem, valamikor csak azokat a könyveket voltam hajlandó elolvasni, amelyekben sok volt a párbeszéd).

Sokan számolhatunk be arról, hogy gyerekként nem szerettük például Réber László rajzait, felnőttként, szülőként viszont szívesen belefeledkezünk takarékos megoldásainak fejtegetésébe. Gyerekként mást tartunk hihetőnek és hihetetlennek, mint később,¹¹ illetve olyan részletek zavarhatnak, melyek talán nem minden olvasónak okoznak gondot. A *Boribon beteg* című könyv 23. oldalán a bal felső sarokban ott van kicsiben ugyanazon könyv 33. oldala.¹² Miért? Furcsa, hogy az *Anna és Peti* egyik történetében az apa figurája barkácsolás közben hirtelen kb. másfélszeresére nő.¹³ Ijesztő a kisvakond-sorozat mackós leporellójában a hatalmas kés, amelyik a könyv címlapján és további négy oldalán is látható, hol a kisvakond kezében, hol a mackók között fenyegetően.¹⁴

Peggy Albers a Caldecott-éremmel kitüntetett gyerekkönyvek illusztrációit vizsgálva jut arra a következtetésre, hogy bizonyos ábrázolási sémák szerzőtől, kortól, technikától függetlenül ismétlődnek, illetve hogy a képi megjelenítés vizuális ellentétpárokra vonódik, és azt az olvasást támogatja, amelyik ezen ellentétpárok mentén bontakozik ki.¹⁵ Maga az érvelés és a következtetések is azért érdekesek, mert a Caldecott-érem a legkiválóbb amerikai gyerekkönyv illusztrációért jár, és eszünkbe nem jutna kételkedni abban, hogy a kitüntetett szerzők az elit gyermekművelői közé tartoznak. Bizonyos távlatokból azonban, úgy látszik, a sémák nem elmosódnak, hanem jobban kirajzolódnak, ahogyan a felkínált/elvárt értelmezési keretek differenciálatlansága is.

A weben megjelenített gyerekkönyvekhez általában több keresés, válogatás után jut el a befogadó, így ez a médium segítheti a felhasználót az árnyalt, reflexív viszonyításban. De mennyi is van a könyvből a neten?

A már említett *childrenslibrary.org* oldal könyvtárában teljes könyveket lapozhatunk végig úgy, hogy a képeken maguk a könyvoldalak láthatóak (a leltári jelzésről még arra is rájöhetnénk, melyik könyvtár anyagából szkennelték be). Bizonyos fájlmelegítő oldalakon is bukkanhatunk gyerekkönyvre,¹⁶ vagy például Bartos Erika egyes meséit a számítógépen is végiglapozhatjuk gyerekünkkel, vagy hagyhatjuk, hogy a mesemondó olvassa fel neki. Hangos könyvek találhatóak az *egyszervolt.hu*-n is, csupán a megjelenítés miatt asszociálunk filmcsekékre. Általánosabb az, hogy a kiadók „kukkints bele”, „olvass bele” felkéréssel a könyv néhány oldalát osztják meg az érdeklődőkkel. Ezek a belelapozók általában letölthető vagy lementhető dokumentumok.¹⁷ Arra is akad példa, hogy csupán a szöveg elérhető,¹⁸ arra is, hogy csupán a könyv illusztrációi,¹⁹ esetleg nem a könyvbe lapozhatunk bele, hanem a könyv tartalmához kapcsolódó pedagógiai anyagot tölthetjük le.²⁰

A fentiek alapján mondhatjuk, hogy a neten elérhető gyerekkönyvek nem csupán utalnak a nyomtatott eredetükre, hanem rájuk is vannak utalva, azaz a nyomtatott nélkül a létjogosultságuk is felfüggesztődik. Inkább kedvcsinálók ezek, marketingfogások.

Nem így van ez a gyermekirodalom témakörben fellelhető weboldalakkal. Alapvetően háromféle szerkezettel találkoztam: léteznek 1. gyűjtőoldalak, ahonnan sokfelé el lehet barangolni, ahol minden van, 2. egyszemélyes projektek, amelyek körülhatárolt kis világok, és 3. blogok, amelyek egy nagyobb egész tematikus, szubjektív részei. A háromféle szerkezet háromféle használatot takar.

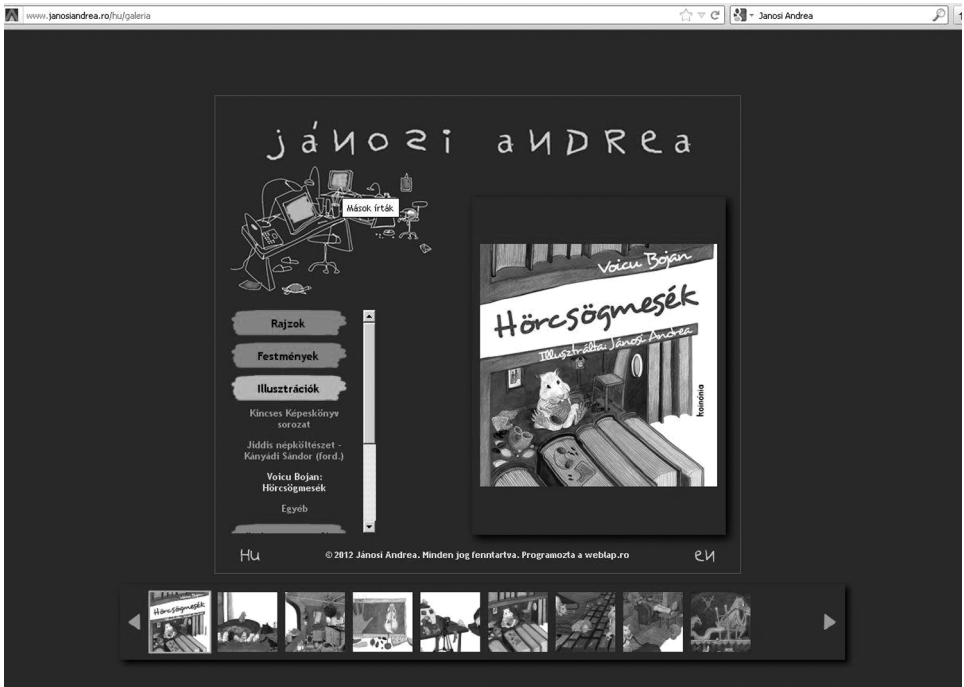
A gyűjtőoldalak a médiakonvergencia példái, vannak itt nézhető képek, lapozható könyvek, játszható játékok, filmcscsék, letölthető anyagok. Az oldal részoldalakra bomlik, amelyek kiegészítik egymást, ugyanannak a különböző aspektusait mutatják, esetleg megoszlanak célközönség szerint. Általában egységes grafikai dizájn (ismétlődő ikonok, színhasználat, betűtípus) vagy a rendszerezés, válogatás felismerhető szempontja tartja össze őket. Mintha a világ lenne kicsiben, másik médiumban újratereztve a maga szerteágazásaival, bonyolultságával, multimedialitásával. Érthető, hogy a gyerekek számára felépített kis világ miért nyugtázhatja le őket: itt valami olyasmivel találkoznak, ami csak ebben a médiumban működik így, erre a médiumra van szabva a maga összetettségében.

<http://www.egyszervolt.hu/>

A személyes projektek elképzelt és személyre szabott kis világok, belátható határokkal, jó ötletekkel, tetszetős grafikai megoldásokkal. Kevésbé vagy egyáltalán nem interaktívak, nehezebben frissíthetőek (ezt bizonyítja például, hogy az egyik ilyen projekt gazdájának saját blogja is van, ahová több bejegyzés, ez-az, megjegyzés, napi friss bekerülhet).²¹ Célrányos, kirakat jellegű, zárt.

A harmadik használati mód a blog, ami személyes napló, katalógus és hírfolyam egyben. A bejegyző(k) identitását a feltöltött képek, szövegek alapján konstruáljuk meg, ehhez hozzáadódhatnak a megjegyzésekre írt válaszok vagy éppen a hivatkozási lista, ami alapján elhelyezhetjük a digitális világban a szemlélt szeletet. Előnye az egyszerűség, az áttekinthetőség, a kronologikus szervezőelv, az aktualitás. A cédulázás, a címkefelhők megkönnyítik a keresést, dinamikus vizualizációs eszközök. A

<http://www.janosandrea.ro/hu/galeria>

fentiek magyarázhatják, miért olyan népszerűek a blogok, és miért szerkeszt az is blogot, aki megengedhetné magának, hogy saját weboldalt készíttessen,²² vagy éppen miért épít be blogot is a webáruház mellé pl. a Pagony Kiadó.²³ A blog beágyazottsága a digitális média hálózatába (linkek, hozzászólások, közösségi követtség) olyan készségek gyakorlását feltételezi, melyek a digitális identitás felépítéséhez, a netikett szabályainak megtanulásához tartoznak hozzá. Az elemző csupán azt nehezményezheti, hogy ezek között a blogok között nincsen kimondottan a gyerekeknek szánt oldal, bár az illusztrátorok bemutatkozója tekinthető akár képeskönyvnek is.

A gyermekirodalmi blog maga lehetne a digitális gyermekkönyv.

A gyerekszobákban hamar kialakul, hogy melyik könyv mikor vehető elő, mikor olvassuk, és mikor nézzük, mikor támaszkodunk rá, mikor rakunk belőle szöveget, mikor kell a kicsi, mikor a nagy, melyik esti mesés, melyik napközbeni lapozós. Vannak széttepett, megrágcsált, összeírt, összegyűrt, hajtogatott, széthajlított könyvek, vannak olyanok, amelyekre nagyon vigyázunk, és olyanok, amelyeket nagyon szeretünk. Amire nagyon vigyázunk, azt alig olvassuk, amit nagyon szeretünk, azt fújjuk kívülről. És ahogyan a nyomtatott gyermekirodalom esetében is észrevehető az elit és a populáris, a gondos, kimunkált és a sablonos, az igényes és az értéktelen egymásmellettsége és ezzel párhuzamosan a használati módok differenciáltsága, ugyanúgy az új médiában közvetített tartalmak esetében is fennáll a mindenfélét fogyasztás lehetősége. „Felnőtt elképzeléseink a gyermekort egyszerű helyként látatják, de ezek az elképzelések megdőlnék, amikor felismerjük azon erők bonyolultságát, melyek gyermekeink életét formálják, és meghatározzák, hogy kik lesznek ők, miként fognak viselkedni, és hogyan fogják majd föl önmaguk helyét a világban.”²⁵ Mintz a lényegét a szociális és az interperszonális készségeknek, a fantáziának, a kreativitásnak a fejlesztésében látja,²⁶ ezeknek

ILLUSZTRATOR PAJTÁSOK

Showing posts with label Medvepajtasok. Show all posts

TUESDAY, 5 APRIL 2011

Medve pajtás képek - Születésnap

© Schall Ester.

Ezt a kedves macskós képet egy játékra csináltam, ahol a téma az idei év
Pantone színe: a lonc színe.

FACEBOOK OLDALUNK

PAJTÁS - NAPI FRISZ

<http://illusztratorpajtasok.blogspot.com/>²⁴

a kinyilvánításához immár az új média, a digitális világ lehetőségei elengedhetetlenül hozzátartoznak.

■ JEGYZETEK

1. gumi@nyu: *Hogyan csináljuk ki saját gyerekként?* <http://manna.ro/gumino/hogyan-csinaljuk-ki-a-sajat-gyerekkent-2010-08-31.html>
2. Steven Mintz: *Children's Culture*. In: *Re-Staging Childhood Conference*. Utah State University. http://www.usu.edu/anthro/childhoodconference/Reading%20Material/Mintz_Childrens_culture_002.doc
3. Komáromi Gabriella: „Bárcsak lennék vagány bárány”. In: Szávai Ilona (szerk.): *Mint a mesében? Tanulmányok a mese fontosságáról*. Pont Kiadó, Bp., 2009. 56–57.
4. Szabó Magda: *A gyermek – a legelső olvasó*. In: *Ne félj! Beszélgetések Szabó Magdával*. 1997. http://dia.pool.pim.hu/xhtml/szabo_magda/Szabo_Magda-Ne_felj.xhtml
5. „Nagyobbacska korban pedig már külön fejtörést is okozhat, hogy mit mondogassunk kicsinyünknek, hiszen akár későbbi irodalmi ízlését is meghatározhatja, hogy mit hall otthon a szüleitől.” <http://tunderorszag-meseország.blogspot.com/>; „A környezet, ami születésünktől körbevesz bennünket, nagyban befolyásolja, milyen lesz az ízlésünk, mi magunk milyenné válunk.” <http://gyermekszoba.blog.hu/>
6. Zsigmond Emese: *Mit kér, és mit kellene kérnie?* *Korunk* 2002. 10. sz. <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2002&honap=10&cikk=7021>
7. Henry Jenkins: „Going Bonkers!” In: *Children, Play, and Pee-Wee*. In *Male Trouble (Camera Obscura)*. University Of Minnesota Press, 1993. 157–182.
8. Mintz: i. m.
9. Henry Jenkins: *Children's Culture*. 2005. <http://web.mit.edu/cms/People/henry3/children.htm>
10. Jenkins: *Going Bonkers!* 179.
11. L. Virginás Andrea: *Arról, amit gyerekként olvasnom lehetett*. *Korunk* 2002. 10. sz. <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2002&honap=10&cikk=7026>
12. Marék Veronika: *Boribon beteg*. Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2010.
13. Bartos Erika: *Anna és Peti. Kistestvér érkezik*. Alexandra Kiadó, Pécs, 2006. 70–71.
14. Zdenek Miler: *A kiskakond és a macskók*. A szerző rajzaival. Ford. Balázs Andrea. Móra Könyvkiadó, Bp., 2006.
15. Peggy Albers: *Theorizing Visual Representation in Children's Literature*. *Journal of Literacy Research* 2008. 163. sz. 20.
16. Például <http://www.slideshare.net/kapitan/banyai-istvan-zoom>
17. Például <http://www.konyvkolonia.hu/blog/KoloniaBlog/ilyen-szabo-t-anna-mesekonyve-a-tatokatok>, <http://kiadok.lira.hu/media/kiadok/pdf/139410024.pdf>
18. www.dia.hu (pl. Lázár Ervin meséi)

19. <http://www.fruzszi.hu/>
20. http://www.hachettebookgroup.com/kids_books_9780316045469.htm
21. <http://www.mariland.hu/2d.htm> és <http://marilandblog.blogspot.com/>
22. Például a Gyermekkönyvszerzők és Illusztrátorok Egyesülete: <http://gyieblog.blogspot.com/>.
23. <http://www.pagony.hu/blog>
24. Vagy társa: <http://irocimborak.blogspot.com.es/>
25. Henry Jenkins: *The Innocent Child And Other Modern Myths*. In: *The Children's Culture Reader*. New York University Press, 1998. <http://web.mit.edu/cms/People/henry3/innocentchild.html>
26. Mintz: i. m.

